

Carl Erik Kühl

FRA SAMLEMAPPEN '*TING I VERDEN*'

(1977?)

Et stykke kridt

At kridt har med filosofiens første spørgsmål at gøre, er en kendt sag. Den har sin egen historie, der - som spørgsmålet, der i alt fald intet taber ved at blive stillet - bare vinder ved at blive fortalt.

Der var engang en lærer i filosofi. Jeg har glemt hans navn, men det gør ikke så meget, for han lever endnu og kan forsvare det. En dag skulle han holde en forelæsning. Han skulle forelæse over emnet: Hvad er en ting? Som vi ser, var han en filosof med sunde interesser. Det er jo langt fra alle filosoffer, der overhovedet formår at stille dette spørgsmål, hvor det rettelig bør stilles: i dybet, i det snævre farvand imellem det løsagtige og det trivielle. Men *vor* filosof kunne spørge, og han havde til og med forberedt sig godt.

Bag sig havde han tavlen, foran sig havde han auditoriet. Selv stod han lige bag katederet, og her er det, kridtet kommer ind i billedet: det lå lige foran ham på katederet. Og her er det, billedet bliver levende: historien begynder.

"Hvad er en ting?", spurgte han. "Vi ved det så godt, men kan vi også sige, *hvad* det er, vi ved, når vi ved, hvad en ting er? Vi er alle fortrolige med så mange forskellige ting og forskellige slags ting. Vi er til og med i stand til at tilegne os kundskaber om ting, vi ikke allerede var fortrolige med - ja, vi kan endog gå hen og *blive* fortrolige med dem. Men hvad er fælles for alle disse ting? Hvad konstituerer en ting *som* ting? Hvori består tingens tingslighed?". Omtrent således udtrykte han sig, og jeg tror, han blev vel forstået.

"Vi bør eksemplificere vor undersøgelse, rette den mod en enkelt ting!", fortsatte han, og det kunne han nok have ret i, "Lad os gribe til noget nærliggende, f.eks. dette stykke kridt!"

Hidtil var der ikke sket noget i vor historie, blot var grunden blevet lagt til, at noget kunne ske. Men med *denne* replik skete der noget. Ikke bare fordi han også *gjorde*, hvad han sagde, men fordi det var *dét*, han sagde - og gjorde.

Det tjener vor filosof til ære og historien til klarhed, at han ikke bare greb et nærliggende stykke kridt, men også gennem sin tale lod auditoriet forstå, at han greb til det, fordi det var nærliggende at gribe til. Hans anliggende var at eksemplificere begrebet "ting". Ting var der nok af i lokalet, men ikke alle var egnede til at indgå på tingens plads i den eksemplificerende akt. Hør selv:

Stolene

Dem var der mange af, men de var næsten alle "besat" af folk. Og når en stol er besat, er den også bedækket, således at man ikke kan se stolen selv i sin helhed, men netop så meget af den, at det bliver åbenbart, hvorledes manden, der skygger *for* stolen, dybest set sidder *i* stolen. Stolen er simpelthen i brug, og det har allerede været grund nok for vor filosof til ikke at eksemplificere tingsbegrebet ud fra de stole i lokalet, der var besat af folk: han ville ikke kunne gøre brug af en

sådan stol i sit anliggende uden dermed at afbryde en anden i sin brug af samme stol i et andet anliggende - et anliggende, han ikke blot respekterede, således som mennesker nu engang bør respektere hinandens anliggender, men som han til og med forstod og agtede som sit eget.

Onde tunger vil vide, at når han ikke brugte af de tomme stole, skyldtes det såret forfængelighed. Dette må på det kraftigste imødegås, og det kan for øvrigt ske uden henvisning til hans - efter de flestes mening ydmyge - sind. For det første er det sandsynligt, at han i sin søgen efter en brugbar ting aldrig er kommet så vidt som til stolene i auditoriet og følgelig heller ikke har behøvet nogen grund til ikke at gøre brug af dem. Og - for det andet - skulle han være kommet til stolene, ville han også have udmærkede grunde til at forlade dem igen. At eksemplificere noget er at *fremholde* noget andet *som* eksempel på eller eksemplar af det første "noget". Og at fremholde en ting som eksempel på en ting i en forelæsning over emnet 'Hvad er en ting?', dét er at gøre den *tematisk* i analysens eget rum. Helt nøjagtigt: i den analytiske *handlings* eget rum. I dette rum bliver en ting tematisk som genstand for analysens hen-blik på det, der allerede fremtræder som - mulig - genstand for et sådant blik. At fremholde en ting som eksempel på en ting bliver følgelig at holde en ting frem til anskuelse. Hér begynder den analytiske handling, og hér er den afgjort. Men det skulle samtidig være klart, hvorfor filosofilæreren måtte finde stolene i lokalet lidet egnede til sit anliggende: De lod sig dårligt holde frem til anskuelse. Under forelæsningen bør enhver i auditoriet kunne se og høre forelæseren forelæse, lige som forelæseren bør kunne se auditoriet som helhed og se og høre et hvilket som helst medlem af auditoriet. Anskuelsen af tingen betegner ikke en afbrydelse af forelæsningen, men er simpelthen en del af forelæsningen, idet alle tilstedeværende tager del i anskuelsen *som* deltagere i forelæsningen. Når man ved, at vor filosof netop forelæste i et lokale, der i sin møblering og øvrige indretning var udformet som forelæsningslokale - auditorium - så vil man også forstå, at - om der overhovedet fandtes en tom stol i lokalet, der lod sig anskue af alle tilstedeværende, hver fra sin stol - så ville dog ikke enhver i auditoriet på én gang kunne tage del i anskuelsen og se forelæseren forelæse.

Skulle han gøre brug af en tom stol, måtte han først *flytte* den. Hvorhen? Derhen, hvor den lader sig anskue af alle tilstedeværende og samtidig lader enhver i auditoriet se forelæseren forelæse: til katederet. Hermed ville stolen naturligvis høre op med at være en *tom* stol ved en forelæsning, så lidt som "vore tomme kirker" i den forstand står tomme en halv time efter højmessens. Den måtte anbringes oppe på katederet, hvorved den kun alt for let ville kunne skygge for forelæseren og dermed forhindre ham i at belyse sit emne. Og selve det forhold, at en stol har fire forskellige *sider* - tre forskellige slags: forside, bagside og side - gør den uegnet som genstand for en anskuelse, som de tilstedeværende ved en forelæsning i en bestemt forstand - væsentligt: alle som én - tager *del* i.

Det skulle nu være godt gjort, at stolene var uegnede. Samtidig er det forhåbentlig blevet lidt mere anskueligt, hvad filosofilæreren mente med "at gribe til noget *nærliggende*", og dermed, hvad jeg mente med, at han "i sin søgen efter en brugbar ting aldrig er kommet så *vidt* som til stolene i auditoriet og følgelig heller ikke har behøvet nogen grund til ikke at gøre brug af dem": Så vidt som til stolene kunne han bare komme, *for så vidt* der ikke fandtes ting, han *uden videre* kunne holde frem til anskuelse. Og det gjorde der. Vi forlader derfor stolene og henviser til speciallitteraturen (f.eks. Eugene Ionesco: "Stolene").

Vandkaraflen

Den stod allerede på katederet og var sandt at sige kun sjældent i brug. Når en lærer endelig skænkede vand af karaflen, var det nok til dels et udtryk for solidaritet med nattefolket, som dag efter dag stillede frisk vand frem til forelæserne. Som egentlig demonstration imod det unyttige i at stille vand frem på katederet i det rindende vands tidsalder er det en uklar gestus at gøre brug af vandkaraflen.

Som sagt: karaflen stod på katederet; den lod sig uden videre holde frem til anskuelse - den lod sig både pege på med en finger og løfte op med en hånd; og den så ens ud fra alle sider, fordi den ikke lå ned, men stod op, og således ikke havde andre sider, end dem, der gav sig af lokalet som

stedet for en forelæsning. Og alligevel: det blev ikke karaflen. Thi den var fyldt med vand. "Hører dette vand nu med til den ting, jeg holder frem, eller hører det ikke med? Ikke uspændende," tænkte filosofen ved sig selv, "men en uklarehed, hvis ophævelse forudsætter et klart tingsbegreb. Og det er just det, vi skal vinde gennem vor undersøgelse. Et egnet eksempel må være et klart eksempel!" Vandkaraflen kunne *gøres* til et egnet eksempel ved bortskaffelse af vandet. Men filosofen var ikke tørstig, og der var intet afløb i nærheden. Karaflen var altså både egnet og nærliggende; men i den forstand, hvor den var egnet, var den ikke nærliggende, og i den forstand, hvor den var nærliggende, var den ikke egnet, således som filosofen forefandt den. Filosofen var godt klar over, at han manglede et klart tingsbegreb, men til alt held havde han klare begreber om den klare eksemplifikation af tingsbegrebet.

Nøgleknippet

Vor filosof kunne godt finde på at tage sine nøgler frem under en forelæsning. Det var noget, der nærmest *skete*, som ikke hørte med til forelæsningen, men som hans faste tilhørerskare efterhånden syntes hørte med til ham. Han stod så og legede lidt med nøgleknippet, i venstre hånd, ind til han havde fundet sin pointe. Så lagde han nøglerne fra sig på katederet, og alle var spændt på, hvad der nu ville ske.

Det har desværre været umuligt at fremskaffe entydige vidnesbyrd om, hvor filosofens nøgler befandt sig, da han netop var i begreb med at opkaste forslaget om at eksemplificere undersøgelsen af ting. Men der er tre muligheder: jakkelommen, venstre hånd og katederet. Hvis nøglerne har været i jakkelommen, har de ikke været nærliggende at gribe til. Naturligvis, den rent "fysiske" indsats ville være minimal, og at *tage* nøglerne frem ville uden videre være at *holde* dem frem. Men det har ikke været nærliggende at gøre det. Forelæsningen er en form for fællesskab. Forelæseren er ganske vist ikke talerør for forsamlingen, således at forstå at han i forsamlingens egen offentlighed udråber, hvad den eller den i forsamlingen kunne have sagt sig selv, men ikke være kommet til orde med. Alligevel siger han: "*Vi* bør eksemplificere..." og "*Lad os* gribe til noget nærliggende..." Den sidste sætning kan på en måde oversættes til: "*Lad mig* gribe til noget, som det for os er nærliggende, at *jeg* griber til..." Grebet skal tages i forelæsningens eget felt, dens egen lysning, dens egen offentlighed. En tom stol i auditoriet tilhører denne offentlighed, uanset hvor mange der kan se den. Et nøgleknippe i forelæserens jakkelomme gør det ikke. Hvis nøglerne i stedet - det er den anden mulighed - har været i filosofens venstre hånd, har de været umulige at gribe til. I al fald med venstre hånd. Og at gribe *til* dem med højre hånd *fra* venstre ville - da der er tale om et nøgleknippe og ikke et sværd, en pen eller en tennisketsjer - være at regne for en rent "geometrisk" gestus. Nuvel, er dette ikke den rene leg med ord? "*Lad os* gribe til...", betyder vel omtrent: "*Lad os* umiddelbart tage... i brug, *lad os* umiddelbart gøre brug af..." Filosofen står med nøglerne i hånden. Så er det vel bare et spørgsmål om at holde dem frem, således at det er klart, at det er dét, der sker: det er et spørgsmål om gestus, om ord? Det kan gøres på den måde; men det er ikke nærliggende at gøre det, hvilket vi let forstår, når vi tænker situationen efter. Filosofen er i begreb med at tage en ting i brug, som skal være at finde i forelæsningens eget felt. Hans blik løber forud: "Hvor er der en ting, jeg kan pege på med min finger? Hvor er der en ting, jeg kan gribe om med min hånd?" Hans blik falder på karaflen, måske på en stol, men at det falder på nøgleknippet i venstre hånd, forudsætter et indfald. Når hånden spørger: "Hvor er...?" er det henvendt til øjet. Altså går vi fortrøstningsfuldt videre til den tredje mulighed for lokalisering af nøgleknippet; katederet. Liggende på katederet er nøgleknippet nærliggende at gribe til og holde frem til anskuelse. Men er nøgleknippet en ting? eller er det en samling af ting? Det ville have lignet vor filosof dårligt ikke at reflektere på dette problem, denne tvetydighed, dersom hans søgende blik virkelig måtte falde på et nøgleknippe på katederet umiddelbart foran ham. Straks ville det måtte fortsætte sin flugt, idet vor filosof havde det egnede, det klare eksempel for øje.

Katederet

Katederet er nok den ting, der oftest er blevet nævnt i det foregående. Kanhænde katederet står centralt placeret i auditoriet og i vor fortælling. Nærliggende at gribe til som eksempel på en ting har det dog aldrig været. Katederet er fundamentalt tosidigt, og dets tosidighed er væsentligt til stede i selve iscenesættelsen af forelæsningen. Når forelæseren forelæser *ex cathedra*, kan han og auditoriet ikke samtidig tage del i en og samme anskuelse af katederet. De kan i det hele taget dårligt anskue katederet som eksempel på en ting, da katederet netop i forelæsningens regi *er* dette regi: et sted snarere end en ting, det sted, hvorfra der tales, og hvor eller hvorpå den eksemplificerende ting holdes frem til anskuelse. Skulle katederet selv anskues, selv gøres til genstand for anskuelse, måtte forelæseren *under* forelæsningen *i* forelæsningen træde *udenfor* forelæsningen. Vel, filosoffer *kan* ofte den slags dansetrin, men at *træde* dem kan næppe kaldes *nærliggende* og løser for øvrigt ikke uden videre problemet omkring katederets tosidighed.

Kridtet - igen

Som sagt så gjort. Filosoffen tog kridtet op fra katederet og holdt det frem i lyset. Han brugte højre hånds tommel- og pegefinger til at holde om kridtet, således at kridtet hvilede på tværs af tommelfingeren med pegefingern som støtte. Han gjorde sig umage for at holde om kridtet på en sådan måde, at han i minimalt omfang skyggede for det. I alt fald gjorde han sig umage for at *se ud*, som om han bestræbte sig derpå: dét er et væsentligt moment i udtrykkeliggørelsen af, at *dette* er at fremholde en ting til anskuelse.

Det fungerede også ganske udmærket. Alle kunne se kridtet, og alle vidste, hvordan det så ud, og at det så ens ud, lige gyldigt hvorledes det blev drejet om sin egen længdeakse. Der kunne dårligt være noget særligt ved dette stykke kridt, eftersom kridt almindeligvis bare skelnes fra kridt ved sin længde - en skelnen, der kun sjældent "overnatter", således at "det korte stykke kridt" i dag identificeres med "det lange stykke kridt" fra forleden. Således lod kridtet sig ikke blot anskue som eksempel på *en ting*; det lod sig også anskue og *overskue* som eksempel på *et stykke kridt*, i den forstand at de tilstedeværendes fortrolighed med kridt uden videre betød de tilstedeværendes fortrolighed med *dette* stykke kridt.

Hvad *sagde* han så om tingene ud fra kridtet? Jeg har glemt det. Måske noget om *hypokeimenon* og *symbebekos*; noget om *substans* og *accidens*; om tingens egenskaber - og egenskabernes bærer; om tingen i sig selv og tingen for os. Jeg husker ikke, om han dengang var aristoteliker eller kantianer, og om det overhovedet var hans egen mening om tingene, han fremlagde. Hovedsagen er, at han gjorde det meget levende og nærværende: Alt det, han sagde om tings væsen og måde at være ting på, anskueliggjorde han i selve forelæsningsituationen.

På et tidspunkt tog han en indånding lidt dybere end de foregående, gjorde en kort - nærmest uarticuleret - bevægelse med højre arm og vendte sig om. Ingen nåede at se englen gå over hans ansigt. Og så begyndte han at skrive på tavlen.

Denne tildragelse finder nok aldrig sin fulde opklaring. Der hersker dog udbredt enighed om, at han under den dybe indånding har overvejet og besluttet sig til at skrive nogle hovedbegreber på tavlen, således som det også skete sekunder efter.

Armbevægelsen - eller var det en håndbevægelse og *bare* en håndbevægelse? Det er klart, at han for at skrive på tavlen har måttet skifte greb om kridtet. Han har måttet gribe kridtet *som* kridt, *som* skriveredskab. Men er det det hele? Personligt har jeg ham mistænkt for at gribe sig selv i at lægge kridtet fra sig for at gribe til kridtet. Lyder det underligt? Så husk på, at det stykke kridt, han først holder i hånden, fremtræder som genstand for anskuelse; som sådan viser et stykke kridt ikke sin brugbarhed som skriveredskab i højere grad end et stykke gammel ost ville gøre det. Han står med en ting i hånden - en ting, der i forelæsningens offentlighed skal tjene som eksempel på en ting - og skal bruge en anden: et skriveredskab, et stykke kridt. Kridtet plejer han uden videre at gribe til på katederet, når han skal skrive på tavlen. Altså: han lægger den ene ting fra for at gribe til den anden.

Eller rettere: han skal til at..., men så... Hvad sker der? Han kommer i tanke om noget, han ser noget - og "han" er hverken "genstandsholderen", "skriveren" eller filosoffen, dvs. det er ikke *som* en eller flere af disse tre, han kommer i tanke om *sit*.

Han ordnede sine termer i to kolonner på tavlen. Det var vist meningen, at alle bestemmelser ved tingen skulle kunne indskrives i disse kolonner. Det gik også ganske udmærket, syntes man i auditoriet. Filosoffen selv virkede lidt foruroiliget. Hvorfor? *skrev* han ikke blot, hvad han allerede havde *sagt*?

Med ét klarede han op i et smil fra sine dybe tanker: "Ærede tilhørere!", sagde han. "Udover de konstitutive bestemmelser som substantialitet, materialitet, udstrakthed osv. og de dermed forbundne bestemmelser som accidens, kvalitet osv. kommer vi ikke uden om at tillægge dette stykke kridt *værdi*. Det har simpelthen været fortræffeligt at skrive med.

Men hvor skal vi skrive 'værdi'? Det er jo ikke en kvalitet ved siden af de andre, som vi iagttager med vore sanser. Samtidig skyldes værdien intet andet end de kvaliteter, vi allerede har bestemt tingen ved: størrelse, facon, farve, konsistens, afsmitningsgrad o.l.

Det er nærliggende at tænke tingenes værdi som noget, der slet ikke er en bestemmelse ved tingene selv, men ved vort forhold til dem. Det er jo først i det øjeblik, hvor vi holder op med at forholde os objektivt til tingene og f.eks. giver os til at gøre brug af dem, først da begynder værdierne at spille ind.

(Det er jo heller ikke alle ting, der er behæftet med værdi. Jeg husker fremdeles, hvorledes min gamle ven og kollega Professor K. eksemplificerede tingsbegrebet med en sten på stranden. Han havde naturligvis ikke stenen med til forelæsning. Ej heller foregik forelæsningen i det fri. Stenen på stranden var jo bare et eksempel. Abstrakt? Javist. Men heller ikke behæftet med værdier. Ikke i hans eksempel i al fald - men han havde nu heller ikke sans for det at bygge sandslotte, slå smut osv.; og en ekspanderende industri skænkede han sjældent en tanke. Men som den udmærkede pædagog, han var, fik han med et godt eksempel bugseret auditoriet uden om enhver problematik, der måtte give sig *af* hans tema uden at *være* dette tema).

Herefter gjorde han ansatser til en tredje kolonne på tavlen. Men han fortrød og vendte tilbage til sit manuskript. En af hans bedste studenter spurgte ham efter timen hvorfor. "Jo!", skal han have svaret, "det forekom mig, at dersom værdibestemmelserne skulle med, ville jeg også være nødt til at revidere de andre kolonner. Og dét, fandt jeg, ville være lovlig prætentivt. Man improviserer sig ikke til et opgør med videnskabens fædre. Man går hjem og tænker sig om!"

Og så forsvandt han i regnen.

Et søm

Det er allerede lidt problematisk at holde et søm for en brugsting, fordi ét søm er noget af det unyttigste, man har. En pose søm, det er noget andet. Og alligevel er det enkelte søm ikke ubrugeligt på samme måde som skaft og hovedet på hammeren er det hver for sig.

Netop hammeren har sømmet en klar forbindelse til. En hammer er til at slå søm i med. Og sømmet er i sin udformning som søm beredt på at kunne slås i med en hammer. Denne samhørighed er åbenbar i tingenes skikkelse i ganske eminent grad. Jvf. her andre klassiske par: Nål og tråd - nålen er udformet med henblik på tråden, mens tråden alene er udformet med henblik på den funktion, den skal opfylde, når nålen *har* været i brug. Kop og underkop - de er nok designet med henblik på hinanden, men kan udmærket bruges hver for sig, lige som det for øvrigt kan være vanskeligt at se på koppen, *om* der overhovedet hører en underkop til, og på underkoppen, om det overhovedet er en underkop eller en tallerken. Stol og bord - hvis stolen eller stolene *står ved* bordet, hvis bordet er et bord til at sidde ved, og hvis stolen eller stolene er til at sidde til bords på, har vi at gøre med en tydelig samhørighed, der imidlertid ikke alene lader sig aflæse af tingenes udformning, men også kræver reference til deres plads i rummet og til en institution: at-sidde-til-bords.

At sømmet båder viser bagud til hammeren gennem sømhovedet og fremad mod det materiale,

sømmet skal slås i og - indbygget i begrebet om det, som *er* slået i - dermed sidde fast i, åbner for spørgsmålet: Hvornår *er* sømmet *i brug*? Når det håndteres, dvs. når komplimentet hammeren er i brug? Eller når det sidder, hvor det skal sidde, og hvor det bare sidder, fordi det har en funktion, at der sidder et søm som dette søm på dette sted?

Vi vil ikke på dette sted søge at besvare dette spørgsmål, blot antyde, at svaret i det mindste må funderes i en præcisering af, hvad det er for en funktion, sømmet varetager, når det er slået i. Funktionen kan være sammenføjnningen af to eller flere stykker træ. Det er endda en vigtig funktion for mig i skrivende stund: væggene er af træ, jeg er omgivet af træ og søm, men jeg ser bare træet - ikke sømmene. Ved sammenføjnningen går sømmene i enhver forstand *op i* træet og forsvinder. Hvis sammenføjnningen går op i sømmen, er den mislykket. Men et søm kan have en anden funktion end den, som opfyldes ved, at sømmet slås så langt ind i materialet, at det *forsvinder i* materialet og dermed - i én forstand - træder ud af brugelighedens felt. Man kan også slå et søm så langt ind, at det sidder fast i materialet og dog rager ud fra materialet, således at noget ved at sidde fast på sømmet kan sidde fast på det, sømmet er slået i. Ved denne transaktion er det ikke længere træet som materiale, sømmet er slået i. Væggen *er* jo allerede væg, når jeg slår billedet af tante Olga op på væggen. På den anden side skal det ikke nægtes, at det gør en forskel, om væggen er af træ eller af beton. Hvor langt skal jeg slå sømmet ind? Det giver sig selv, når funktionen er sammenføjnning med diskretion. Men i det andet tilfælde kan der opstå en konflikt: jo længere sømmet slås ind, jo fastere sidder det - og jo mindre plads er der til det, som skal sidde fast på sømmet, til at sidde fast på sømmet. Dét er en af de utallige grunde til at vi har søm af forskellig længde, tykkelse, hovedfacon og -bredde, materiale, etc.

Når sømmet f.eks. er det sted, hvor tante Olgas portræt hænger, har det opnået en for søm ganske sjældnen individualitet. Den er i en forstand lidt tilsyneladende: Hvis søm A falder ud og erstattes af søm B, vil brugerne hårdnakket snakke om *sømmet*, hvor billedet hænger. Men sådan snakker de også om *foråret*, og dét er ofte noget, de går op i.

Som sagt: ét søm er noget underligt noget at se til. Som noget, man kan tage i brug, hører sømmet hjemme mellem andre søm, i en pose, en sømkasse eller allerbedst: en værktøjskasse. Hvornår er en værktøjskasse i brug? Den er i brug, når man har den med et sted, hvor man skal bruge værktøj, men ikke på forhånd ved helt præcis hvilket. Sømmene kan høre med til værktøjskassen. Er de da i brug, selv om der ikke - rent faktisk ikke - bliver slået søm i? Er det kun de søm, der bliver slået i, der er i brug - eller er sømkollektionen som sådan i brug, når der bruges søm? Hvis vi for enkelthedens skyld tænker, at der kun foreligger søm af én slags, er det mærkeligt at sige, at det kun er de søm, der slås i, som er i brug, netop fordi der ikke er *anden* forskel imellem sømmene, end at nogen er blevet slået i, andre ikke.

Stormklokker

I de gamle købstæder fandtes noget, som kaldtes "stormklokker". Når byens vagt øjnede fjenden eller modtog bud om hans snarlige komme, lod han ringe med stormklokkerne. Stormklokkerne fandtes samme sted som de klokker, der ringede solen ned og kaldte til højtid – ja, det *var* overhovedet de samme klokker. Men et udsagn fra det fjerne lader taleren gå helt op i sin tautologi: Han er hverken mere eller mindre end den, som siger det sagte. Og således bestemmes en klokke helt ved det, den lyder af og lyder om. Aftenklokken ringer solen ned, ensomt og langsomt, så den lyder af det enkle og hendøende. Stormklokkerne kimer til kamp, de er flere, de overdøver hinanden, og ingen klokke får lov til at fuldføre sin bestemmelse: at klinge ud, før den anslås på ny. Kun den klokke, der kalder til højtid, kaldes kirkeklokken: kun den melder om det sted, den melder fra. Vi behøver klokkens fjernhed, fordi vi ikke altid er i hinandens nærhed.

Stormklokkerne ringer. Det er *vore* klokker, der ringer, fordi det er *os*, de kalder på. Og vi ved, at det er *os*, de kalder på, fordi de netop lader sig høre, hvor vi bygger og bor – så vidt som vort virke rækker. Enhver af os hører klokkerne *som* vore klokker, og jeg ved således, at klokkerne kalder på enhver anden som på mig. Vi hører alle - hver på sit sted - de samme klokker kalde. Vi er lydhøre

overfor samme kalden, dvs. for samme kalden til samme kamp: Vi *hører* sammen.

Fjenden er ikke vor fjende, fordi han både er din fjende og min fjende. Han er *vor* fjende, *før* han er din og min. Det siger klokkerne intet om, men enhver, som hører dem kalde, har allerede forstået det. Forståetheden er hans gehør: han hører, fordi han forstår.

Et træ

Et træ kan godt være en brugsting. Hvis træet er plantet, for at nogle af de bestemmelser skal komme til udfoldelse, som netop tilkommer træet som træ, er det en brugsting. Måske bærer træet en frugt, som ikke bare tjener til træets egen forplantning eller til fugls føde, men som vi kan spise. Måske giver det godt tømmer, men da er det mere til brug end det egentlig er en brugsting; dets tingslighed ophæves jo, idet træet tages i brug. Desuden har træer det på den måde, at de står, hvor de står, og bare skifter plads, ved at nogen flytter dem et andet sted hen; og dér, hvor de står, optager de ikke megen plads - for os - idet de søger op mod lyset og hurtigt vokser os over hovedet. De kan derfor også bruges til at markere overgange i landskaber, til at afskærme en vej fra en mark, eller omvendt. Når jeg siger, at de ikke optager megen plads, er det fordi de hører hjemme udendørs, og dér er det stadig legitimt at tænke geodætisk: jeg kender ikke til kort af en sådan målestok, at en afbrækket gren kræver revidering. Det kan synes lidt foruroligende, at træet netop *plantes* med henblik på sin funktion som markering i landskabet, al den stund denne funktion netop beroede på, at et træ nu engang *står*, hvor det står. Hertil er at svare, at det kun er i ganske specielle situationer, der gives belæg og mulighed for at foretage forfalskninger af landskabsstrukturen gennem *omplantning* af de markerende træer. Specielt bliver det vanskeligt med tiden - når træet slår fastere rod og vokser sig større.

En brugsting er træet kun, dersom *vi* har plantet det: når det eksempelvis står netop *dér for at* bære frugt til den husholdning. Da er træet overhovedet kun et "dette træ" ved dette "for at". Træet i skoven bærer måske også en frugt efter vor smag, men ikke efter vor plan.

Træet står, hvor det står, og vokser os gerne overhovedet. Dér breder det sig på ny - og kaster en skygge, der ikke flytter sig hurtigere end en sol på en himmel nu engang gør. Dér kan man hvile sig i middagsheden. Hos digterne er det et kendt motiv, at skyggen kan være bred nok til flere end én person - f.eks. to!

Træets forgrening i højden betyder også, at dyr med lemmer - og i denne sammenhæng er det rimeligt at betragte mennesker som dyr - kan kravle op i træet. Dér kan de være, fordi de kan lide det, fordi de først da kan få fat i frugten, og fordi de kan se langt derfra. Men det er klart, at det betyder noget andet for mennesker end for dyr at se langt, at spise frugt og at være.

Træer kan blive meget gamle - de kan være ældre end de ældste slægtninge, vi har kendt eller hørt om gennem de ældste slægtninge, vi har kendt. Træer kan være monumentale. Det har nok også noget at gøre med, at et træ altid er ældre som vækst end som træ: birken skyder vel frem som birk, men *birketræ* er den først, når den ikke bare er *på* et sted i landskabet, men slet og ret *er* et sted. Træets monumentalitet er tankevækkende, men det er forkert at sige, at træet *bruges til* at vække tanker med.